

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kodanikuühiskonna roll Euroopa Liidu ja Serbia suhetes”

(2013/C 327/02)

Raportöör: **Ionuț SIBIAN**

Kaasraportöör: **Christoph LECHNER**

12. detsembril 2012. aastal saadetud kirjas esitas Euroopa Komisjoni volinik Maroš Šefčovič vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 262 ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ja Euroopa Komisjoni koostööprotokollile artiklile 9 komiteele taotluse koostada ettevalmistav arvamus järgmises küsimuses:

„Kodanikuühiskonna roll Euroopa Liidu ja Serbia suhetes”.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav välissuhete sektsioon võttis arvamuse vastu 25. juunil 2013.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 491. istungjärgul 10.–11. juulil 2013 (10. juuli istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 171, vastu hääletas 1, erapooletuks jäi 1.

1. Järeldused ja soovitused

1.1 Komitee tervitab Serbia valitsuse viimase kümne aasta jõupingutusi reformimaks riigi majandust ja institutsioone ning peab Serbia ühinemist ELiga võimaluseks konsolideerida ja viia tõhusalt ellu juba alustatud reforme. Komitee rõhutab kodanikuühiskonna kaasamise tähtsust protsessi, millega Serbia õigusaktid viiakse vastavusse liidu *acquis*'ga. Serbia valitsust ja Euroopa institutsioone kutsutakse üles suurendama toetust kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja kaasama nad aktiivselt järgnevatel etappidel, mis viivad ELiga ühinemiseni.

1.2 Komitee tervitab Euroopa Ülemkogu otsust alustada Serbiaga ühinemisläbirääkimisi hiljemalt jaanuaris 2014. Komiteel on heameel, et Belgrad ja Priština kirjutasid alla *esimesele kokkuleppele, mis käsitleb suhete normaliseerimise põhimõtteid* (Brüssel, 19. aprill 2013), ja võtsid mais vastu rakenduskava, ning kutsub mõlemat poolt ELi kaasabil kokkulepet rakendama. Komitee toonitab, et kodanikuühiskonna organisatsioonid tuleb kaasata rakendamisetapis, sest nad saavad anda lepitamise otsustava panuse.

1.3 Komitee ärgitab Serbia ametiasutusi korraldama kodanikuühiskonna organisatsioonidega rohkem avalikke arutelusid ja konsultatsioone nii poliitika kujundamise varases etapis kui ka rakendamisel. Komitee rõhutab organisatsioonide kaasamise tähtsust reformide võtmevaldkondades, milleks on näiteks õigusriik, regionaalkoostöö ja lepitamine, sotsiaal-majanduslik areng, keskkond, põllumajandus, vähemuste õigused ja võitlus diskrimineerimise vastu.

1.4 Komitee soovib valitsusel pöörata eritähelepanu inimkaubanduse, korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu

võitlemisele. Lisaks peab valitsus tunnustama vajadust tagada organiseeritud kuritegevuse vastu võitlevate inimõiguslaste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide aktivistide ohutus.

1.5 Komitee juhib tähelepanu asjaolule, et vaatamata kaasavama ühiskonna edendamisel saavutatud edule on jätkuvalt teha veel palju, ehitamaks üles ühiskond, milles kõik on võrdsed soost, seksuaalsest sättumusest, päritolust või usutunnistusest sõltumata. Komitee palub valitsusel aega raiskamata viia ellu juunis 2013 vastu võetud diskrimineerimisvastane strateegia. Komitee soovib Euroopa Komisjonil, tihedas koostöös kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kasutada oma iga-aastast eduaruannet strateegia rakendamise jälgimiseks.

1.6 Komitee tervitab kodanikuühiskonnaga koostöö edendamist juhtiva valitsusbüroo kaasamist peaministri eksperdirühma, mis tegeleb ELiga ühinemise protsessi koordineerimisega. Komiteel on samuti heameel kodanikuühiskonna organisatsioonide, sh sotsiaalpartnerite esindajate osalemise üle peaministri juhtimisel tegutsevas nõukogus, mis tegeleb ELiga integreerimisega. Seda head tava tuleks edasi arendada, kaaludes kodanikuühiskonna organisatsioonide, sh sotsiaalpartnerite esindajate kaasamist Serbia ühinemisläbirääkimiste meeskonda. Tagada tuleb pidevad laiaulatuslikud konsultatsioonid kodanikuühiskonna organisatsioonidega, et määratleda peamised ühised seisukohad ja soovitused. Tähtis on kutsuda kodanikuühiskonna organisatsioonide eksperte ühinema koordineeriva organi eksperdirühmadega.

1.7 Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles kasutama IPA II, et pakkuda tõhusamat toetust kodanikuühiskonna organisatsioonide (sh sotsiaalpartnerite) suutlikkuse suurendamiseks ning keskenduma partnerluse jõulisemale toetamisele mitte

ainult kodanikuühiskonna organisatsioonide hulgas, vaid ka nende ja ametiasutuste vahel. Kodanikuühiskonna rahastamisvahendi raames saadaolevad summad peaksid kasvama ja olema rohkem suunatud ka sotsiaalpartnerite teostatavatele projektidele. Esikohale peab jääma kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkuse suurendamine ELi integreerimise protsessides osalemisel, lihtsustades projektide valimis- ja rakendamismenetlust, hõlbustades institutsionaalsete toetuste kasutamist ja toetuse ümberjaotamist. Lisaks rahalisele toetusele peaks püüdma toetada ka selliseid mehhanisme, mis aitavad parandada dialoogi kodanikuühiskonna ja ametiasutuste vahel.

1.8 Komitee innustab ELi delegatsiooni Serbias jätkama toetuse ümber jaotamist suuremate kodanikuühiskonna organisatsioonide kaudu väiksematele kodanikuühiskonna organisatsioonidele, mis aitaks muuta need vahendid kättesaadavamaks suuremale arvule kodanikuühiskonna organisatsioonidele.

1.9 Avaliku sektori kulutuste läbipaistvuse suurendamine peab säilitama võtmekoha kodanikuühiskonna arengustrateegias, samas tuleb parandada kodanikuühiskonna organisatsioonide poolt elluviidavate ELi projektide kaasrahastamise planeerimise ja väljamaksmismehhanisme ning suurendada kaasrahastamise osa.

1.10 Komitee kutsub Serbia valitsust üles intensiivistama jõupingutusi sellise institutsioonilise ja õigusraamistiku rakendamiseks, mis aitab kaasa kodanikuühiskonna arengule ja jätkusuutlikkusele. Komitee soovib kaaluda nn protsendiseaduse sisseviimist, mis lubab kodanikel suunata osa oma tulumaksust kodanikuühiskonna organisatsioonidele, et edendada üksikisikute heategevust (tuginedes olemasolevatele mudelitele Kesk- ja Ida-Euroopa maades) ning pakkuda maksusoodustusi nii üksikisikutest kui ka ettevõtetest filantroopidele.

1.11 Komitee soovib läbi vaadata äsja vastuvõetud riigihankekeseaduse, mis on seadnud kodanikuühiskonna organisatsioonidele takistusi riigihangetele konkureerimisel. Seaduses nõutakse kohustuslikke finantsgarantiisid, mida kodanikuühiskonna organisatsioonid ei saa pakkuda. See võib takistada nende osalemist riigihankemenetluses mitte ainult sotsiaalteenuste, vaid ka tervishoiu- ja haridusteenuste alal.

1.12 Komitee innustab Serbia valitsust koostama kõikehõlmava strateegia varimajanduse piiramiseks ja selle vastu võitlemiseks. See aitaks parandada riigi finantsolukorda, vältida ebaausat konkurentsi ja seega luua soodsama majanduskliima, garanteerides samas töötajate sotsiaalsete õiguste suurema austamise. See aitaks ka taastada usaldust ametiasutuste vastu ja edendaks õigusriigi põhimõtet.

1.13 Komitee rõhutab sotsiaaldialoogi tähtsust ja kutsub kõiki sidusrühmi üles kasutama parimal viisil ära olemasolevaid institutsioone, eelkõige majandus- ja sotsiaalnõukogu. Komitee kutsub valitsust üles majandus- ja sotsiaalnõukogu veelgi edendada ja sellega järjepidevalt konsulteerima kõigis poliitikavaldkondades, mille vastu tööandjad ja töötajad tunnevad õigustatud huvi. Komitee arvates peab sotsiaaldialoog toimuma regulaarselt ja struktuurselt, mitte vaid vajaduse korral, ning see peaks olema tõhusam ja tulemustele suunatud.

1.14 Komitee palub lisada sotsiaaldialoogi edendamise peamiste prioriteetide hulka ELi institutsioonide suhetes Serbiaga ning see peaks kajastuma kõigis sellele riigile avatud Euroopa Komisjoni programmides. Selleks tuleb rohkem kaasata Serbia Vabariigi Majandus- ja Sotsiaalnõukogu, kes peaks olema ka ametlikult kaasatud ja kellega tuleks konsulteerida ühinemisläbirääkimiste igas etapis ning kes peaks osalema ELi ja Serbia stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu rakendamise järelevalves. Majandus- ja sotsiaalnõukogu peaks saama esitada märkusi ja arvamusi ELi institutsioonidele, kui nad hindavad Serbia edusamme ELiga ühinemise suunas.

1.15 Komitee leiab, et sotsiaaldialoogi tuleks kohalikul ja piirkondlikul tasandil veelgi edendada, kasutades selleks majandus- ja sotsiaalnõukogu regionaalüksusi. See peaks olema süsteemsemalt väljakujundatud ka sektorite tasandil, eelkõige erasektoris. Võimalikult paljude valdkondlike kollektiivlepingute sõlmimine ja jõustamine stabiliseeriks Serbia tööstussuhteid. Omavalitsustele ja keskvalitsusele tuleks pidevalt meenutada sotsiaaldialoogi eeliseid ja tähtsust.

1.16 Komitee märgib, et loodud on kolmepoolne töörühm, mis vaatab läbi tööõigust, sh streigiõiguse seadus, ametiühingute registreerimine ja sotsiaalpartnerite representatiivsust käsitlev seadus. Komitee kutsub Rahvusvahelist Tööorganisatsiooni (ILO) ja Euroopa Komisjoni toetama käimasolevat tööd, et viia Serbia seadused ja praktika täielikku kooskõlla rahvusvaheliste ja Euroopa standarditega.

1.17 Komitee leiab, et eesmärk suurendada sotsiaalpartnerite suutlikkust sotsiaaldialoogis aktiivselt osaleda peaks olema lisatud ELi abiprogrammi prioriteetide hulka. Abi on vaja selleks, et arendada nende võimet osaleda tõhusalt kõigis majandus-, sotsiaal- ja õigusküsimustes, sh ELi ühinemisläbirääkimised. Parandada tuleks nende organisatsioonilist struktuuri, sisetmist teabevahetust ja suutlikkust oma liikmetele teenuseid osutada.

1.18 Komitee juhib tähelepanu, et Serbias rikutakse siiani regulaarselt töötajate põhiõigusi ning selliste rikkumiste ennetamise ja karistamise mehhanismid ei ole piisavalt tõhusad. Komitee kutsub Serbia valitsust üles vaatama läbi töövaidluste rahumeelse lahendamise ameti töökorralduse ning soovib

kaaluda töövaidlustele pühendunud erikohtute loomise võimalust. Lisaks palub komitee komisjonil lisada oma iga-aastasesse aruandesse peatüki ametiühingute õiguste ja töötajate põhiõiguste kohta, konsulteerides selleks tihedalt riigi ja Euroopa ametiühingute ning ILOga.

1.19 Serbia naisettevõtjatel on kogu Balkani piirkonnas tähtis roll ja tõhusad võrgustikud. Kujunemas on sidus piirkondlik lähenemine, et arendada veelgi naisettevõtlust kohalikul tasandil. Komitee soovib suurendada Euroopa, piirkonna ja riigi tasandi toetust, et veelgi forsseerida majanduslikku ja sotsiaalset kasu. Lisaks on tarvis tunnustada majanduslikku ja sotsiaalset vajadust toetada naisettevõtlust Serbias.

1.20 Komitee soovib Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ning Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel luua ELi ja Serbia kodanikuühiskonna ühine nõuandekomitee. Nimetatud ühine kodanikuühiskonna organ tuleks luua pärast ametlike läbirääkimiste avamist Serbia ühinemise üle ELiga. Ühine nõuandekomitee aitaks mõlema poole kodanikuühiskonna organisatsioonidel püüelda sügavama dialoogi poole ja edastada poliitilistele ametiasutustele panuse ühinemisläbirääkimiste peatükkidesse.

2. Arvamuse taust

2.1 Viimasel kümnendil on Serbia teinud suuri jõupingutusi oma institutsioonide, õigusraamistiku ja majanduskorralduse reformimiseks, et vastata rahvusvahelistele ja Euroopa standarditele ning edendada avatud ja tõhusat turumajandust.

2.2 2008. aastal allkirjastatud stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping Serbia ja ELi vahel väljendas selgelt Serbia ametivõimude valikut liikuda ELiga ühinemise suunas ning see andis reformiprotsessile uue hoo. 2010. aastal jõustus kaubandust ja kaubandusküsimusi käsitlev vaheleping (stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu osana).

2.3 2012. aastal ametisse asunud uus valitsus on kinnitanud Serbia soovi ELiga ühineda. Valitsus on astunud konkreetseid samme alustatud reformide jätkamiseks, keskendudes eelkõige korrupsioonivastasele võitlusele, õigusriigi kindlustamisele, vähemuste õiguste kaitsmisele ja majanduse elavdamisele. Samuti püütakse panustada regionaalkoostöö parandamisse.

2.4 2012. aasta detsembris palus nõukogu Euroopa Komisjonil koostada 2013. aasta kevadeks aruande, milles antakse hinnang Belgradi edusammudele dialoogis Priština ja ELi-suunalistes reformides. Selle positiivseid soovitusi sisaldanud aruande põhjal otsustas Euroopa Ülemkogu 28. juunil 2013, et tingimused ELi ühinemisläbirääkimiste alustamiseks Serbiaga on täidetud.

2.5 19. aprillil 2013 leppisid Priština ja Belgrad ELi juhitud läbirääkimiste kümnendas voorus lõpuks kokku serblaste juhitud Põhja-Kosovo tuleviku küsimuses, allkirjastades *esimese kokkuleppe, mis käsitleb suhete normaliseerimise põhimõtteid*. Mais võeti kahepoolset vastu rakenduskava. Loodi kahepoolne rakenduskomitee, keda abistab EL.

3. Poliitiline, majanduslik ja sotsiaalne areng

3.1 Serbia on jätkuvalt üleminekuriik. On toimunud erastamisi, kuid riigiettevõtete osakaal majanduses on endiselt suur, kuigi valitseb terav vajadus ümberkorralduste järele. Tööpuudus on märkimisväärselt kasvanud (24 % tööjõust 2012. aastal). Noored püüavad emigreeruda. Rahvastik vananeb. Põllumajanduses töötavate inimeste osakaal on siiani suur ja nad elavad maapiirkondades, kus investeringute vähesus takistab tõhusat arengut. Mitteametlik majandus on laialt levinud, õhnes tades majandust tervikuna, nõrgendades riigieelarvet ja jättes töötajad ilma sotsiaalkaitsest. Korrupsioon, mis on mõnikord seotud organiseeritud kuritegevusega, pärsib lisaks majandusarengule ka institutsioonide tugevdamist. Kohtusüsteem vajab hädasti reforme, et garanteerida üksikisikute ja organisatsioonide õiguste tõeline austamine.

3.2 Komitee tõi mitmed probleemid esile oma arvamuses teemal „ELi ja Serbia suhted: kodanikuühiskonna roll” (29. mai 2008), kuid ta toonitas ka ametivõimude sihikindlust vajalike reformide läbiviimisel. Vastu on võetud mitmeid uusi määrusi; loodud on uusi institutsioone, eelkõige dialoogi pidamiseks sotsiaalpartnerite ja muude kodanikuühiskonna organisatsioonidega; nüüdseks tunnustatakse ametlikult vähemuste õigusi. Ehkki protsess ei ole veel lõppenud, on peamiseks probleemiks kõigi institutsiooniliste ja õiguslaste muutuste ülekandmine praktikasse.

3.3 Serbia on ratifitseerinud 77 Euroopa Nõukogu lepingut ja konventsiooni, sh sellised olulised konventsioonid nagu inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, rahvusvahemuste kaitse konventsioon, piinamise tõkestamise konventsioon, lastekaitse konventsioon, korrupsiooni vastu võitlemise konventsioon ja Euroopa sotsiaalharta. Lisaks ootavad ratifitseerimist veel kaheksa allkirjastatud konventsiooni, sh naistevastase vägivalga ja perevägivalga tõkestamise ja sellega võitlemise konventsioon. Rahvusvahelisel tasandil on Serbia ratifitseerinud 75 ILO konventsiooni (73 neist on juba jõustunud).

3.4 Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik on rõhutanud ⁽¹⁾, et paljude konventsioonide korralikuks jõustamiseks on vaja veel täiendavaid meetmeid. Inimõiguste volinik tõi välja probleemid seoses sõja ajal kadunud ja sunniviisiliselt ümberasutatud isikute, romade vohava diskrimineerimise, naistevastase vägivalga ja laialtlevinud homofoobiaga.

⁽¹⁾ Thomas Hammarbergh. Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik. Aruanne pärast Serbia külastamist 12.–15. juunil 2011. CommDH(2011)29.

3.5 Ehkki valitsus võttis 2011. aasta oktoobris vastu meediastrateegia, esineb siiani ajakirjanike vastu suunatud vägivalda ja ähvardusi. Majanduslik ja poliitiline sekkumine meediasse on samuti tegelikkus, mis ohustab meedia sõltumatust ja ajakirjanike võimet teha oma tööd. Lisaks kimbutatakse ametiühingulasi või vallandatakse inimesi ametiühingutesse kuulumise pärast.

3.6 Komitee leiab, et reformiprotsessi edasiseks tugevdamiseks peab Serbia seadma selgeks prioriteediks kohtusüsteemi reformi ning kodaniku-, sotsiaal- ja inimõiguste jõustamise. ELi suhetes Serbiaga tuleb vaieldamatult keskenduda neile aspektidele. See on võtmetähtsusega küsimus ka kodanikuühiskonna organisatsioonide jaoks ja seega tuleks igakülgset innustada nende aktiivset osalemist.

4. Kodanikuühiskonna organisatsioonide praegune olukord ja roll

4.1 Ühinemis- ja kogunemisvabadus on põhiseadusega tagatud ja üldiselt peetakse sellest kinni. Ent kogunemisvabadust ohustavad vägivaldsete natsionalistlike grupeeringute üha sagedasemad ähvardused.

4.2 Serbia kodanikuühiskond paikneb enamasti linnades ja on piirkonniti ebahühtlaselt esindatud. Maapiirkondade kodanikuühiskond on äärmiselt piiratud ja selle suutlikkus ei ole eriti arendatud. Täiendavalt on vaja toetust, et innustada seltsilist liikumist, parandada suutlikkust ja toetada maapiirkondades ja/või väikelinnades paikneva kodanikuühiskonna võrgustumist.

4.3 Eritähelepanu tuleb pöörata põllumajandusele, põllumajanduslike huvirühmade arendamisele ja põllumajanduse kaasamisele sotsiaaldialoogi. Põllumajandusel on Serbias jätkuvalt tähtis roll: umbes veerand töötavast elanikkonnast on tegev põllumajanduses ja põllumajandus on ka oluline majandussektor. Põllumajandusel ja põllumajanduspoliitikal on tulevases ELi ühinemisprotsessis suur tähtsus, samas on riigi õigusaktide kooskõlla viimine ELi omadega Serbia põllumajandussektorile iseäranis raske.

4.4 Organiseeritud ja struktureeritud huvirühmad tuleksid peatses integratsiooniprotsessis lisaks põllumajanduse huvide edendamisele väga hästi toime kasuliku toetuse pakkumisega just põllumajandusele, maapiirkondadele ja seal elavatele inimestele mõeldud konkreetsete toetusprogrammide koostamisel ja rakendamisel.

4.5 Kodanikuühiskonna organisatsioonide seas on mitmeid aktiivseid partnerlusi, kuid nende ressursid ja toetus on äärmiselt

piiratud, lubamata neil saavutada suuremat aktiivsust ja mõju. Kodanikuühiskonna organisatsioonide ja riigi ametiasutuste vahelise partnerlusega seoses loodud SECO⁽²⁾ ja KOCDs⁽³⁾ mehhanismid on näited, mis võivad panna aluse headele tavadele, kui nende panusega arvestatakse ja pakutakse pidevat ja süsteemset rahastamist ja toetust.

4.6 Kodanikuühiskonna organisatsioonide jätkusuutlikkuse seisukohalt kõige olulisemad takistused seisnevad selles, et riigiabi ei piisa ning see ei rajane hästi määratletud prioriteetidel, ärisponsorlus on kujunemisejärgus, puudus on üksikisikute annetustest, rahvusvahelised doonorid tõmbuvad tagasi, koostöö kohalike omavalitsustega on ebapiisav ning otsuselangetajate vastustus on üldiselt piiratud. Kodanikuühiskonna organisatsioonide toetajaskonna kasvatamiseks on vaja jõupingutusi ja toetust. Piiratud liikmeskond pärsib kodanikuühiskonna organisatsioonide kuvandit ja tunnustamist ajal, mil avaliku sektori rahastamine on kõigil tasandil alles kohaselt reguleerimata. Kodanikuühiskonna organisatsioonide võime mõjutada sotsiaalset ja poliitilist tegevust on üldiselt nõrk. Erandiks on kümnekond tugevat kodanikuühiskonna organisatsiooni, milles enamik asub Belgradis.

4.7 Komitee tervitab püüet parandada ühenduste ja sihtasutuste õigusraamistikku, mille näiteks on ühenduste seadus (oktoober 2009), annetuste ja sihtasutuste seadus (november 2010), vabatahtlike seadus (mai 2010) ning väikeste ühenduste ja sihtasutuste lihtsustatud raamatupidamiskord (veel vastuvõtmata). Vastu on võetud teisigi olulisi seadusi, kuid neid veel ei rakendata, näiteks sotsiaalhoolekandeseadus (2011). Komitee tervitab raamistiku arendamist seaduses ettenähtud korras, mis aitaks tagada kodanikuühiskonna organisatsioonidele õiglase juurdepääsu sotsiaalteenuste osutamise toetamiseks mõeldud avaliku sektori vahenditele.

4.8 Komitee tervitab muudatuse tegemist valitsuse kodukorra avalike arutelude menetlust käsitlevas artiklis 41, mis sätestab kohustuslike avalike arutelude kriteeriumid, tehes sellised arutelud pigem reegliks kui erandiks, ning pakub mõistliku ajavahemiku nende korraldamiseks. Komitee rõhutab vajadust tagada selle mehhanismi korrektne rakendamine. Esikohale tuleb seada riigiasutuste teadlikkuse suurendamine kodanikuühiskonna organisatsioonidega koostöö tegemise kasust nii avaliku poliitika kujundamise varases järgus kui ka hiljem, selle rakendamisel. Lisaks tuleks vaadelda kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajate määramise korda riigi- ja kohaliku tasandi erinevatesse ametiasutustesse, võttes arvesse naaberriikide teatud häid tavasid ja kodanikuühiskonna organisatsioonide ettepanekuid.

⁽²⁾ SECO tegeleb võrgustumise ja suutlikkuse suurendamisega ELiga integreerumise ja kodanikuühiskonna IPA programmidesse kaasamise vallas.

⁽³⁾ KOCDs hõlmab tõrjutud rühmade sotsiaalkaitsega tegelevate organisatsioonide võrgustikku, mis ühiselt võtab ühendust otsustajatega selles valdkonnas.

4.9 Kodanikuühiskonnaga koostöö edendamise tegevalitsusbüroo alustas tööd 2011. aastal. 2013.–2014. aasta tegevuskava sisaldab olulisi eesmärke, mille poole püüelda:

- töötada välja kodanikuühiskonnale soodsa arengukeskkonna loomist käsitlev riiklik strateegia ja luua riiklik kodanikuühiskonna arendamise nõukogu;
- toetada jätkusuutlikkuse eeltingimuseks uusi rahastamisallikaid: institutsionaalsed toetused, ettevõtete sotsiaalne tegevus, ettevõtete heategevus, sotsiaalne ettevõtlus, koostada kriteeriumid avaliku ruumi kasutamiseks kodanikuühiskonna organisatsioonide poolt jne;
- teha täiendavaid edusamme sellise institutsioonilise raamistiku rakendamiseks, mis aitab kaasa kodanikuühiskonna arengule, nt luues asjaomastes ministeeriumides eriuksusi või -üksandeid, kaaluda võimalust luua kodanikuühiskonna arengufond ja tugevdada koostöö mehhanisme kodanikuühiskonna organisatsioonide ja Serbia parlamendi vahel.

4.10 Komitee tervitab kodanikuühiskonnaga koostöö edendamise tegevalitsusbüroo jõupingutusi muuta kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamine riigieelarvest läbipaistvamaks, üllitades kokkuvõtva aastaaruande ühingutele ja muudele kodanikuühiskonna organisatsioonidele Serbia Vabariigi riigieelarvest eraldatud vahendite kohta. Valitsusbüroo pädevust peaks aga laiendada, et suurendada kõigi tasandite valitsusorganite reageerimist, eesmärgiga tagada andmete kogumise terviklikkus ja nende iga-aastane avaldamine. Komitee tervitab sellega seoses ELi delegatsiooni pakutavat toetust valitsusbüroole 2012. aasta detsembris käivitatud kolmeaastase tehnilise abi programmi raames⁽⁴⁾.

4.11 2011. aasta andmetest nähtub, et kaasrahastatavate programmidele ja projektidele eraldati ja maksti tegelikult välja väikesed summad isegi juhul, kui annetajate toetus oli olemas, ja seda vaatamata asjaolule, et kodanikuühiskonna organisatsioonidele on sellist rahastamist hädasti vaja.

5. Sotsiaaldialoog

5.1 Sotsiaaldialoog on majandusarengu seisukohalt mõeldav ja tagab Serbialle vajaliku sotsiaalse ühtsuse.

⁽⁴⁾ Tehnilise abi programmi eelarve on 1,2 miljonit eurot ja selle keskmes on kodanikuühiskonna organisatsioonidega seotud õigusraamistiku edasine muutmine, läbipaistva riigipoolse rahastamise raamistiku sisseviimine ja kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamine otsustamisprotsessi.

Üldisele kollektiivlepingule kirjutati alla 2008. aastal. 2011. aasta aprillis võttis Serbia Vabariigi Majandus- ja Sotsiaalnõukogu vastu uue sotsiaalrajatise kokkuleppe, millele kirjutasiid alla olulised sotsiaalpartnerid ja peaminister ja mis sisaldas mõlema poole olulisi kohustusi. Kokkulepe kinnitas, et sotsiaaldialoog on ühiste arengueesmärkide saavutamise, majanduskriisiga seotud probleemide ületamise ning majanduslike ja sotsiaalsete edusammude saavutamise eeltingimus Serbias. 2012. aastal allkirjastas Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogu miinimumpalga kokkuleppe. Sektorite tasandil kirjutati 2011. ja 2012. aastal alla kollektiivlepingutele neljas valdkonnas: põllumajandus, ehitus, keemia- ja metallitööstus. Tööminister laiendas need kollektiivlepingud kõigile riigiametnikele. Kollektiivlepingud kehtivad peaaegu kõikjal avalikus sektoris, hõlmates tervishoiutöötajad, kohaliku omavalitsuse ja keskvalitsuse, kultuuri, hariduse ja politsei.

5.2 2005. aastal ametlikult asutatud Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogu on kolmepoolsete läbirääkimiste institutsiooniline platvorm. Nüüdseks on kohalikul tasandil juba 18 majandus- ja sotsiaalnõukogu, kuid peamiselt piirkondlike ametiasutuste vähese pühendumise tõttu tegutsevad neist täielikult vähem kui pooled. Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogu peab võitlema mitmete probleemidega, mis takistavad selle tegevust. Suurimaks neist on finants- ja inimressursside vähesus. Sellegipoolest on suudetud luua alalised töörühmad sellistes valdkondades nagu majandus, seadusandlus, kollektiivlepingud, töötervishoid ja -ohutus. Sotsiaalpartnerite esindajad osalevad nüüd regulaarselt Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogu koosolekutel vastupidiselt valitsusele, keda sageli esindavad ametnikud. Nende kaasatus on kasvanud pärast nõukogu taasloomist 2012. aasta septembris. Isegi peaminister kuulub nüüd Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogusse, kuid nõukogul on jätkuvalt probleeme oma istungite korraldamisega.

5.3 Ehkki sotsiaaldialoog on andnud häid tulemusi, on seda vaja veelgi tugevdada ja laiendada. Sotsiaalpartnerid on nõrgad, seda just erasektoris. Kollektiivlepinguid ei jõustata alati ka pärast allkirjutamist ning on hulgaliselt valdkondi, mis ei ole lihtsalt veel sotsiaaldialoogiga hõlmatud. Riigi tasandil ei konsulteerita Serbia majandus- ja sotsiaalnõukoguga süstemaatiliselt kõigis tema pädevusse kuuluvates küsimustes või toimuvad konsultatsioonid pelgalt vormi täiteks ning valitsus ignoreerib sageli antud soovitusi. Üheks positiivseks erandiks on tööministeerium, mis küsib nõukogu arvamust kõigi õigusaktide eelnõude ja strateegiate puhul. Lisaks esitas ta hiljuti ettepaneku luua kolmepoolne töörühm, kes viiks sisse parandused tööõigusesse. Ka haridusega seotud õigusakte on parandatud; haridus- ja teadusministeerium esitas nõukogule arvamuse saamiseks kolm seaduseelnõu. Vaatamata neile positiivsetele arengutele ignoreeritakse Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogu jätkuvalt sageli üldise majanduspoliitika ja meetmete puhul, millel on aga otsene mõju ettevõtete ja töötajate tegevusele.

5.4 Töövaidluste rahumeelse lahendamise amet loodi 2005. aastal, lahendamaks nii üksikisikute kui ka kollektiivide töövaidlusi. Peamist tähelepanu pööratakse juhtumitele, mille osas vahekohtunik, kelle käsutuses on samad õiguslikud vahendid kui kohtutel, võib langetada siduva otsuse. Ent tegelikkuses võib tõdeda, et ametil ei õnnestunud end alternatiivina maksmata

panna ning siiani esitatakse enamik vaidlusi lahendamiseks kohtutele, mis vaevlevad niigi suure ülekoormuse käes. Kollektiivvaidluste puhul võtab amet endale vahendaja rolli ega saa seega vaidlevatele pooltele kokkulepet peale sundida, vaid püüab mõjutada mõlemat poolt otsustama vabatahtlikult rahu-meelse lahenduse kasuks.

5.5 2013. aastal peaks valitsus allkirjastama ILO inimväärse töö programmi. Selle programmi abil peaks saama läbi vaadata sotsiaalvaldkonna õigusaktide ja meetmete eri aspektid, et viia need täielikku kooskõlla rahvusvaheliste standarditega ja suurendada sotsiaalpartnerite suutlikkust, et nad saaksid ELi rahastamise ja programmide toel anda tõhusa panuse sotsiaaldialogi.

5.6 Ülioluline on integreerida sotsiaalpartnereid paremini valitsuse majandus-, sotsiaal- ja tööhõivepoliitikasse eelkõige ELiga ühinemise läbirääkimisi silmas pidades. Nad tuleks ka kaasata Serbia ettevalmistamise vastamaks Euroopa Sotsiaalfondi ja ELi teiste fondide abikõlblikkuse kriteeriumitele. Vaid siis saavad Serbia sotsiaalpartnerid tõhusalt täita oma tulevast rolli osalusdemokraatia foorumites ELi tasandil.

6. Sotsiaalpartnerid – hetkeolukord

6.1 Serbia tööandjate liit on suurim riiklik tööandjate huvirühm, kes esindab Serbia ettevõtjaid Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogus. Ent asjaolu, et enamik Serbias tegutsevaid suurettevõtteid ning muid organisatsioone, näiteks väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate liit, ei ole Serbia tööandjate liidu liikmed, nõrgendab selle legitimsust sotsiaaldialogi osalejana.

6.2 Serbia kaubandus- ja tööstuskoda, mis on suurim ettevõtjate organisatsioon, ei olnud kohustusliku liikmesusesüsteemi tõttu varem kaasatud Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogu töösse. Ent 1. jaanuarist 2013 kehtib Serbias vabatahtlik liikmesusesüsteem ja koda pühendub aktiivselt panuse andmisesse sotsiaaldialogi, iseäranis kutseõppe, väliskaubanduse elavdamise ja regionaalarengu valdkonnas. Ta toetab Serbia tööandjate liidu positsiooni Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogus, et see saaks

tutvustada võimalikult paljude tööandjate huvisid tõhusas konsultatsiooniprotsessis, millesse on kaasatud kõik tööandjate liidud.

6.3 Suure tööpuuduse määra valguses peaks tööandjatel olema suurem mõjuvõim hea ettevõtluskliima väljakujundamisel. Ta peaks innustama ettevõtlust ja uute ettevõtete kiiremat loomist. Eelkõige käib see VKEde kohta, mis on Euroopa uute töökohtade loomise üks peamisi allikaid. Head ärikliima peamised takistused on: õigusraamistiku läbipaistvuse ja prognoositavuse puudumine, väheatraktiivne maksusüsteem, mis sisaldab maksutaolisi lõive, juurdepääs rahastamisele, äriregistrisse kandmise menetlus, väliskaubandusega seotud haldustoi- mingud jne. Üldise hinnangu kohaselt on Serbia ettevõtlusring- konnad ebapiisavalt kaasatud seadusandlikku protsessi ja mõju- hinnangutesse, eelkõige seoses mõjuga VKEdele.

6.4 Ametiühingud on killustunud ja nõrgad. Paljud kuuluvad ühte Serbia kahest suuremast keskliidust: Serbia autonoomsete ametiühingute keskliit (SSSS) ja ametiühinguliit „Nezavisnost” (sõltumatus). Veel kaks keskliitu väidavad, et nad on represen- tatiivsed: Serbia vabade ja sõltumatute ametiühingute liit ning vabade ametiühingute keskliit. Vastavalt praegu arutlusel olevale uuele seadusele representatiivsuse kohta tuleb representatiivsust kontrollida. Tööministeeriumi andmetel on ettevõtetes lisaks umbes 2 000 ametiühingut, mis ei kuulu riiklikku keskliitu. Kõik asjaomased töötajate organisatsioonid tuleb tihedamalt kaasata sotsiaalsesse partnerlusse tööandjatepoolsete otsuste tegemisel. Serbia ametiühingute rollil on määrav tähtsus sotsiaaldialogi tugevdamisel.

6.5 Majanduskriisist tulenevad üleminekuraskused teravdavad ka ametiühingute killustumise ja nõrgenemise protsessi. Keeruline menetlus ametiühingute registreerimiseks, mõnikord ka vastuseis ja ahistamine juhtide poolt, kes ei ole valmis tunnista- tama ettevõtte tasandi sotsiaaldialogi, raskendab töötajate esin- datuse normaalset arengut ja õnnestab sotsiaaldialogi. Siiski võib selle taustal vaid tervitada viimastel aastatel kujunenud tõhusat koostööd kahe esindusorganisatsiooni, SSSSi ja Nezavisnosti vahel.

Brüssel, 10. juuli 2013

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Henri MALOSSE